

Sosyal Medyanın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri: Bir Literatür İncelemesi

Effects of Social Media on Children and Adolescents: A Literature Review

 Ebrar Kevser Katırcı^{(1)*}, Sefa Bulut⁽²⁾

^(1,2)İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye

⁽¹⁾ekevser66@gmail.com, ⁽²⁾sefabulut22@gmail.com

Geliş Tarihi: 25 Nisan 2024

Kabul Tarihi: 10 Mayıs 2024

Yayın Tarihi: 30 Temmuz 2024

Öz: Son zamanlarda, teknolojik ilerlemeler ve toplumsal talepler ile iletişim alanında büyük değişimler yaşanmaktadır. İnternet ve sosyal medya platformlarının yükselişi, geleneksel iletişim yöntemlerini değiştirerek insanlar arasındaki etkileşimi dönüştürmüştür. Sosyal medya, fikir ve görüş alışverişini kolaylaştırarak topluluk duygusu oluştururken, çocuklar ve ergenler arasında çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle, gençlerin bu alanlarda rehberlik edilmesi ve desteklenmesi önemlidir. Bu literatür taramasında, internet ve sosyal medya kullanımının günümüz toplumunda çocuklar ve ergenler üzerindeki çok yönlü etkisi araştırılmaktadır. Dijital teknolojilerin yaygın kullanımıyla birlikte, internet ve sosyal medya gençlik kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu platformlar, kullanıcılarına çeşitli fırsatlar sunarken aynı zamanda bazı riskler de içermektedir. Araştırmada, internet ve sosyal medyanın çocuklar ve ergenler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ele alınmıştır. Yapılan literatür incelemesi, faydaların yanı sıra zararlı etkilere de dikkat çekmektedir. Ayrıca, hangi sosyal medya platformlarının tercih edildiği ve kullanım oranlarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnternet, Sosyal Medya, Sosyal Medya Kullanımı, Sosyal Medyanın Etkileri

Abstract: *Recent advancements in communication technologies and increasing social demands have transformed traditional interaction methods through the rise of the Internet and social media platforms. These platforms foster community by facilitating idea exchange but also present challenges for children and adolescents, including exposure to harmful content and involvement in online crimes. Therefore, young people must be guided in these areas and supported with positive guidance. Thus, this literature review explores the multifaceted impact of internet and social media use on youth. Digital technologies are now integral to youth culture, providing*

* Sorumlu yazar: Ebrar Kevser Katırcı, ekevser66@gmail.com

ORC-ID: E. K. Katırcı 0009-0006-7552-5938, S. Bulut 0000-0002-2622-4390

unprecedented opportunities for connection, information dissemination, and self-expression, while also posing significant risks. The review discusses both the positive effects, such as enhanced communication and access to educational resources, and the negative effects, including cyberbullying, inappropriate content exposure, and addiction. It also presents findings on the most preferred social media platforms among youth and their usage rates.

Keywords: *Internet, Social Media, Social Media Usage, Effects of Social Media*

1. Giriş

Günümüz teknoloji çağında, sosyal medyanın çocukların ve ergenlerin gelişimleri üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar özellikle ilgi çekicidir. Sosyal dokuyu şekillendiren dijital platformların sürekli gelişmesinin ortasında, genç beyinler çevrimiçi etkileşimlerin, kendilerini ifade etmenin ve farklı bakış açlarına maruz kalmanın karmaşık bir ortamında gezinmektedir. Günümüz dünyasının getirdiği dijitalleşmeyle beraber sosyal medya platformları her geçen gün gelişmekle kalmamış aynı zamanda buna orantılı olarak kullanım oranları da zaman içerisinde artmıştır. Bunun sonucunda net olarak belirtilebilir ki bu gelişmeler tamamen günlük varlığımızın dokusuna örülmüş ve sosyal medyayı hayatımızın kaçınılmaz ve ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Bu bütünleşmenin etkisi salt teknolojik ilerlemenin ötesine uzanarak nasıl iletişim kurduğumuzu, bilgi paylaştığımızı ve kimliklerimizi nasıl inşa ettiğimizi şekillendiren toplumsal bir olgu haline gelmiştir. İlaveten, sosyal medyanın çocukların ve ergenlerin yaşamları üzerindeki yaygın etkisi derin bir endişe konusu olarak ortaya çıkmaktadır.

Teknoloji ilerlemeye devam ettikçe, bunun etkisiyle de genç beyinler kendilerini karmaşık sanal bağlantıların içinde bulurlar. Bu olgu, sosyal medyanın genç neslin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi üzerindeki derin etkisine ilişkin kritik soruları gündeme getirmektedir. Sefa Bulut'un (2021) "Televizyon ve Sosyal Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri ve Yapılması Gerekenler" adlı makalesinde de belirttiği üzere televizyon ve sosyal medya hem avantajları hem de dezavantajlarıyla hayatımızda çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu dijital dünyada, sosyal medyanın çocukların ve ergenlerin gelişimleri üzerindeki etkisi ilgi çekici bir çalışma alanıdır. Çocuklar ise olumsuz etkilere özellikle duyarlıdır ve bu bağlamda çözüm olarak ailelerin, okulların ve sağlık kurumlarının iş birliğini gerektirir (Bulut, 2021). İlave olarak, sosyal medyaya erişimin kaynağı olan İnternet, zararlı içeriğe erişim ve mahremiyetin ihlali gibi suç teşkil eden faaliyetler konusunda endişeler doğurmaktadır. Çocuk ve ergenlerin çevrimiçi ortamda siber suçları öğrenmeye ve bunlara katılmaya daha fazla dâhil olması büyük bir risk oluşturmaktadır. Yaşları ve ahlaki sorumlulukları göz önüne alındığında, bahsedildiği üzere onlara bu alanda yol alırken rehberlik sağlamak çok önemlidir.

Olumlu rehberliğin etkili iletişimi çocuk ve ergenleri bu açıdan önemli ölçüde etkileyebilir (Turanalp, 2016).

1.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Dijital platformlar sosyal dokuyu şekillendirmeye devam ederken, genç beyinler çevrimiçi etkileşimlerin, kendilerini ve dünyalarını bu platformlarda sunmanın ve farklı bakış açılarına maruz kalmanın etkisinde gezmektedir. Literatür taraması olarak tasarlanmış bu çalışma ile temel olarak sosyal medyanın nüfuzunun karmaşık dinamiklerinin araştırılması amaçlanmıştır. Bununla beraber günümüz dünyasında dijital ağlar ve bağlantı ile çocukların ve ergenlerin refahı arasındaki karmaşık etkileşime ışık tutulacak, sosyal medyanın hem olumlu hem de olumsuz yönlerini incelenerek bu etkinin çok yönlü boyutlarını ele alınacak ve gençler tarafından sıklıkla kullanılan sosyal medya uygulamalarına değinilecektir.

2. Literatür Taraması

2.1. İnternet ve Sosyal Medya Nedir?

Toplumumuzda teknoloji genellikle sosyal güdülerden, otoriteden ve avantajlardan bağımsız olarak var olan, kendi kendini yöneten bir güç olarak ifade edilmektedir. Bunun dışında teknoloji genellikle, eğitim ortamlarında ve ötesinde sürekli olarak gelişmekte ve yaşamlarımızda dinamik bir varlık olarak da analiz edilmektedir (Apple, 1991). Tarih boyunca iletişim, özellikle son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte önemli ölçüde değişmiştir. Teknolojik değişimin hızlı temposu ve artan toplumsal talepler, başta internet ve sosyal ağlar olmak üzere yeni iletişim kanallarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Her geçen gün farklı yeniliklerle yeni güne başlarken İnternet de toplumumuzu, ekonomimizi ve teknolojik altyapımızı dönüştürmeye devam etmektedir. İnternetin şu an için gelecekteki yörüngesi belirsizliğini korusa da önemi göz ardı edilemez durumdadır. İnternet teknolojisi, sosyal etkileşimin neredeyse her yönüne nüfuz ederek bizlere kapsamlı iletişim fırsatları sunmaktadır. Adını 1969 yılında Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı tarafından hayata geçirilen ARPA-NET projesinin ülkemizde zamanla "İnternet" ismine dönüşmesinden alan bu terim için kelime anlamıyla tam olarak Türkçe bir karşılık bulunamamış olsa da İnternet, "ağların ağı" veya "netlerin neti" olarak tanımlanabilmektedir. Bilgi erişimini kolaylaştırmak için birbirine bağlanan ve genellikle "süper bilgi otoyolu" olarak adlandırılan İnternet, dünya çapında sayısız bilgisayar ağını kapsar. Temel olarak ise İnternet, coğrafi konumdan bağımsız olarak küresel düzeyde kesintisiz iletişim ve verimli bilgi paylaşımına olanak sağlar (Kahn ve Cerf, 2004; Karasar, 1999; Koçer, 2012).

İnternetin her geçen gün gelişmesiyle beraber hayatımıza giriş yapan sosyal medya, iletişim kurmaya, fikir ve haber alışverişinde bulunmaya istekli bireyleri barındıran bir platform olarak çalışmaktadır. Bireylerin ortak çıkarlar, tercihler, istekler veya kaygılar temelinde birleştiği bir platform görevi gören sosyal medya günümüzde yaygın olarak kullanılan bir iletişim aracı olarak ortaya çıkmaktadır (Aslan ve Ünlü, 2016). Çok sayıda sosyal medya platformu, özgürce fikir beyan edebilme, bilgi yayma ve açık paylaşım ilkeleri etrafında tasarlanmış olup, ortak ilgi alanlarına sahip toplulukları teşvik etmekte ve gruplar arası iletişimi kolaylaştırmaktadır. Dahası, sosyal medya, birden fazla internet sitesine bağlantılar aracılığıyla çeşitli ağlar arasında köprü kurarak bir bağlayıcı görevi görür (Koçer, 2012). Sosyal medyanın bahsedilen bu özellikleri onu hem bireyler hem de kuruluşlar için bağlantı kurma ve mesajları yayma açısından önemli bir araç haline getirir. Son olarak görülmektedir ki sosyal medya günlük hayata entegre olmaya devam ettikçe modern iletişimin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Solmaz, Tekin, Herzem ve Demir, 2013).

2.2. Sosyal Medya Kullanım Amaçları

Herkesin her konu ve bağlamda fikrini ifade etmesine dair bir özgürlük sunan sosyal medya için günümüzde en çok kullanılan iletişim kanallarından biri olduğunu söylemek oldukça mümkündür (Escalante ve ark., 2017). Pew Araştırma Merkezi'nde eski bir araştırma analisti olan Andrew Perrin, araştırmalarında önemli bir eğilimin altını çizmekte ve Amerikalı yetişkinlerin yaklaşık üçte ikisinin (%65) sosyal ağ sitelerini aktif olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu istatistiğin son on yılda on katlık kayda değer bir artışı temsil ettiğini de belirtmektedir (Perrin, 2015). Bu bulgular bizlere sosyal medya platformlarının yaygın biçimde benimsendiğini ve nispeten kısa bir süre içinde Amerikan toplumu üzerinde yarattığı dönüştürücü etkiyi vurgulamaktadır. 1960'larda ARPA-NET projesinin başlangıcı ve ardından 1970'lerde TCP/IP protokolünün oluşturulmasından başlayarak, çeşitli ağlar arasında iletişimin kurulması gerçekliğimizin bir parçası olmuştur. 1990'larda metinsel veri alışverişi, hipermetin tabanlı veri ve sonunda grafik tabanlı içeriklerin paylaşılmasıyla da ilerlemenin devam ettiği görülmektedir (Güney, 2020). Sosyal medya platformlarının zamanla yayılması, coğrafi sınırları aşan küreselleşmiş bir bağlantı ağını teşvik ederek bireylerin ve toplulukların etkileşim biçimindeki derin değişikliklerin altını çizmektedir. Ülkemizde ağ bağlantıları ve internet kullanımı ise 1993 yılında ODTÜ ile başlamış, 1997 yılında ULAKNET ile devam etmiş ve 2000'li yıllardan sonra ticari ivme kazanmıştır (Güney, 2020).

Burcu Tuğlu (2017) yüksek lisans tezinde sosyal medya kullanımının amaçlarını ve ortaokul öğrencilerinin bu platformlara yönelik tutumlarını araştırmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği ve ortaokul düzeyinde 500 öğrencinin örneklem olarak

alındığı araştırmada Tuğlu (2017), öğrencilerin sosyal medyayı kullanmalarının temel amacının arkadaşlarıyla iletişim kurmak olduğunu keşfetmiştir. Ayrıca araştırma, öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumlarında cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve okul türü gibi değişkenlere göre gözlemlenen farklılıklarla dikkate değer veriler ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar aynı zamanda göstermektedir ki dijital ortamda ilerlerken sosyal medya, fikirlerin paylaşıldığı, ilişkilerin kurulduğu ve bakış açılarının genişletildiği kullanıcılarına özel sanal alan haline gelmiştir. Bu platformların dönüştürücü gücünün yalnızca kişisel etkileşimleri değil aynı zamanda toplumsal yapıları, kültürel normları ve bilginin yayılmasını etkilediği görülmektedir.

Sosyal medyanın ve internetin dönüştürücü gücünden bahsetmeye devam etmek gerekirse, başlangıçta sosyal bilimlere dağılmış olan sosyal ağ analizi alanının artık dinamik bir araştırma programına dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu program, fizik ve biyolojiden ekonomi ve kriminolojiye kadar uzanan etkileyici bir disiplinlerarası kapsama sahiptir (Clegg ve ark., 2016). Per Linde (2007), doktora tezi çalışmasında etkileşimli teknolojilerin ve dijital medyanın insan faaliyetinin önemli kısımlarında nasıl aktif bir rol oynayabileceğini araştırmıştır. Çalışmasında genel anlamıyla teknolojiler ve dijital medya yoluyla etkileşime ve bu etkileşimler sonucunda ne tür durumların ortaya çıkabileceğine odaklanmıştır. Bunların yanı sıra Linde, araştırmasının sonuç kısmında iletişimde sıradan, gayri resmi bir konuşmanın yeri olarak hareket edebilecek, belki de tam anlamıyla klinik bir bakış açısıyla desteklenemeyecek umut ve sempatiyi ifade edebilecek “özgür” bir kanalı sürdürmenin önemli görüldüğünden bahsetmeyi ihmal etmemiştir. Dahası, sosyal medyanın her yerde bulunması, haberleri ve eğlenceyi tüketme şeklimizden kendimizi ve başkalarını nasıl algıladığımıza kadar hayatımızın çeşitli yönlerinde değişimleri katalize etmiştir. Sosyal medya toplumsal eğilimleri şekillendirmeye ve yansıtmaya devam ettikçe hem olumlu katkıları hem de potansiyel zorluklarını kabul ederek hayatımızdaki rolünü eleştirel bir şekilde incelemek zorunlu hale gelmiştir.

2.3. İstatistiklerle Sosyal Medya

2.3.1. Sosyal Medya Platformlarına Erişim Oranları

Tuğlu'nun araştırması (2017), katılımcı öğrencilerin %40,8'inin her gün interneti kullandığını, diğerlerinin kullanımının ise değişen sıklıklarda olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yapılan cinsiyet dağılımı tablosu, erkek öğrencilerin interneti kız öğrencilerden daha sık kullandığını göstermiştir; bu farkın her iki grupta da kullanım amacının farklı amaçlara ve daha kapsamlı veya dar çevrimiçi etkileşime işaret ettiği konusunda yorumlar yapılabilmektedir. Katılımcı öğrencilerin yarısından fazlasının (%53)

akıllı telefonları, tabletleri veya bilgisayarları aracılığıyla sosyal medya platformlarına günde birden fazla kez erişim sağladığı tespit edilmiştir. Bu durum, sosyal medya platformlarına istenilen her yerde ve günün herhangi bir zaman diliminde erişilmesine olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak bu öğrencilerin %76,6'sı sosyal medyaya günlük olarak erişmektedir. Devamlı ve anlık olarak merakı gidermek için sosyal medyanın sürekli kullanımı bu durumun rutin bir davranışa dönüşmesi konusunda riskler taşımaktadır. Araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ve durum itibarıyla bu öğrenciler tarafından en çok tercih edilen platform Facebook (%36,2) iken, YouTube (%26,6), Whatsapp (%15,6), Instagram (%13) ve X, Tumblr, Skype, ve Snapchat gibi diğer platformların (%8,6) takip ettiği görülmüştür.

Kathryn C. Montgomery (2018) tarafından "Büyük Veri" Devrinde Çocukların Gizliliğinin Korunması üzerine gerçekleştirilen araştırma sosyal medyanın, özellikle de Facebook'un iletişim ve bağlantı üzerindeki etkisi vurgulanmakta ve sosyal medya mecralarının hızlı büyümesiyle beraber genç demografi üzerindeki etkisine dikkat çekilmektedir. Son on yılda sosyal medyanın hızla yaygınlaşması hem bireyler arasında hem de toplumla daha geniş ölçekte iletişim ve bağlantı dinamiklerini dönüştürmüş durumdadır. Facebook ise, 2003 yılında Harvard merkezli küçük bir web sitesi olarak ortaya çıkışından, 2012'de halka açıldığı sırada neredeyse bir milyar üyesi olan küresel bir dijital platforma doğru kayda değer bir büyüme yaşayarak bu devrimin ön saflarında yer almaktadır. Bu yükseliş, geniş bir sosyal medya "ekosisteminin" ortaya çıkmasına neden olmuş, her ne kadar her yaş grubundan birey sosyal medyayı kullanıyor olsa da etkisinin özellikle gençlerin hayatlarında belirginleştiği gözlemlenmiştir (Montgomery, 2018).

2.3.2. Cinsiyete Göre İnternet ve Sosyal Medya Kullanım Oranları

İstatiksel verilere göre, Türkiye İstatistik Kurumunun Ağustos 2023 tarihli yayınladığı hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması raporu sonuçlarına göre internet kullanım oranı her geçen gün artmaktadır. 2022 yılında bu oran 16-74 yaş grubundaki bireylerin genelinde %85,0 iken, 2023 yılında %2,1'lik artış göstererek %87,1 olmuştur (TÜİK, 2023). Bunun yanı sıra cinsiyet ayrımına göre verilere baktığımızda ise erkeklerde internet kullanma oranının kadınlardan daha fazla olduğunu görmek mümkündür. Cinsiyete göre 2023 yılında internet kullanım oranı erkeklerde %90,9 iken kadınlarda ise %83,3 olarak gözlemlenmiştir (TÜİK, 2023). Sonuç olarak, araştırma sonucu elde edilen veriler internet kullanımının cinsiyete dayalı dağılımına dair ilgi çekici bilgiler ortaya koymaktadır. Cinsiyete göre bireylerin internet kullanım oranı tablosu incelendiğinde fark edilmektedir ki erkekler tüm kategorilerde kadınlara kıyasla sürekli olarak daha yüksek internet kullanım oranları sergilemektedir. Cinsiyet farkı en çok "Hiç Kullanmadı"

kategorisinde belirgindir; 2022’de erkeklerin %10,9’u ve kadınların %19,1’i internet kullanımından kaçınırken, 2023’te bu oran sırasıyla %9,1 ve %16,7’ye düşmüştür. “Son Üç Ay İçinde” gibi kategorileri ayrıca kadınların da internet kullanma oranına katılımının artmasına yönelik olumlu bir eğilime işaret etmektedir (TÜİK, 2023).

Türkiye İstatistik Kurumunun Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması (2023) aynı zamanda 2004 yılından bu yana cinsiyete ve yaş grubuna göre bireylerin son 3 ay içinde internet kullanım oranı verilerini de kapsamakta ve Türkiye’deki çeşitli yaş grupları ve cinsiyetler arasındaki internet kullanma eğilimlerine ilişkin kapsamlı bir genel bakış açısı sunmaktadır. Buna göre, özellikle genç yaş grubunda (16–24) yer alan bireylerin zamana bağlı olarak sürekli artan şekilde daha yüksek internet kullanım oranına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Son yıllara doğru, özellikle son üç yılda, bu fark azalsa da tekrar, genelde olduğu gibi, erkeklerin internet kullanım oranının kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumunun 2021 yılında gerçekleştirmiş olduğu bir başka araştırma çocukların bilişim teknolojileri kullanımı üzerinedir ve düzenli sosyal medya kullanan çocukların cinsiyetine ve yaş grubuna göre günlük ortalama sosyal medya kullanım süreleri ve cinsiyete ve yaş grubuna göre çocukların sosyal medya kullanımı ve kullanım sıklığı gibi önemli konular üzerine çarpıcı veriler sunmuştur. Bahsedilen veriler genel olarak, cinsiyet ve yaş grubu farklılıklarına odaklanarak 6–15 yaş arası çocukların sosyal medya alışkanlıklarına ışık tutmaktadır. Araştırma sonucunda özellikle bu yaş aralığındaki düzenli internet kullanıcılarının %31,3’ünün sosyal medya kullandığı tespit edilmiştir. Sosyal medya kullanım sıklıkları incelendiğinde çocukların önemli bir bölümünün sosyal medyayı düzenli kullandığı gözlemlenmiş; 6–15 yaş grubundakilerin %94,2’sinin düzenli olarak sosyal medya kullandığı araştırma sonuçlarında belirtilmiştir (TÜİK, 2021). Bu verilere göre sosyal medya, çocukların ve ergenlerin günlük yaşamlarına yaygın bir şekilde entegre olmuş durumdadır. Bu bağlamda, internet güvenliğini sağlama ve bilinç kazanma adına rehberlik ve eğitime ihtiyaç olduğu söylenebilmektedir.

Sosyal medyayı düzenli olarak kullanan 6–15 yaş arası çocukların cinsiyet ve yaş grubuna göre günlük ortalama sosyal medya kullanım sürelerine ilişkin bilgileri de bizlere sunan bu araştırma verileri, farklı demografik gruplar arasında günlük ortalama sosyal medya kullanım sürelerindeki farklılıkları da ortaya koymaktadır (TÜİK,2021). Veriler, daha büyük çocukların (11–15) daha küçük yaştaki çocuklara (6–10) kıyasla sosyal medyada biraz daha fazla zaman geçirme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ek olarak, her yaş grubundaki erkek ve kadın kullanıcılar arasında bazı ince farklar bulunduğu ve genel

olarak günlük internet kullanım sürelerinin benzer oranlarda seyrettiği gözlemlenmiştir (TÜİK, 2021). Bulgular, çocuklar arasındaki sosyal medya kullanımının incelikli kalıplarını anlamının, ebeveynlere, eğitimciler ve politika yapıcılara sorumlu dijital alışkanlıkları şekillendirmede değerli bilgiler sağlamanın ve hem çevrimiçi hem de çevrimdışı etkinlikler arasında sağlıklı bir denge sağlamanın önemini vurgulamaktadır.

2.4. Sosyal Medyanın Etkileri

2.4.1. Olumlu Yanları

Son on yılda, etkileşimli olarak sosyal platformları kapsayan dijital medyanın kullanımında önemli bir artış olmuştur ve araştırma bulguları, gelişen bu medya biçimlerinin çocukların ve gençlerin sağlığı üzerinde hem yararlı hem de zararlı etkileri olduğunu göstermektedir (Reid Chassiakos ve ark., 2016). Yararlı etkilerinden öncelikli olarak sosyal medyanın yoğun bir iletişim noktası olma konusunda işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Bu bağlamda sosyal medya, sesini ve yeteneklerini duyurmak isteyen milyonlarca kullanıcıya ve eş zamanlı olarak da bu yetenekleri arayan işverenlere ev sahipliği yapmaktadır. İnternetin ve sosyal ağların ortaya çıkışı, geleneksel kitle iletişim araçlarının aksine canlı tartışmaları ve fikir alışverişlerini teşvik ederek insanların etkileşiminde devrim etkisi oluşturmuştur. Sosyal medya platformları yaygın inancın aksine yalnızca bireyleri birbirine bağlamakla kalmaz, aynı zamanda kuruluşların arzu ettikleri hedef kitleyle verimli bir şekilde etkileşime geçmelerini de sağlar. Bu bilgiler ışığında sosyal medya, popüleritesinin artmasıyla birlikte birçok kişi için çağdaş yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Solmaz ve ark., 2013). Bununla birlikte sosyal medyanın özellikle genç bireylerin iletişimlerine, sosyal ve duygusal gelişimlerine de olumlu katkı sağladığı bilinmektedir (Tartari, 2015). Bu doğrultuda sosyal medya platformlarına katılmak, ergenlerin etkileşimini ve ilişkilerini geliştirir, gelişmiş iletişim becerilerini ve duygusal refaha teşvik eder. Fikir alışverişini ve kültürel ilgi alanlarını kolaylaştırarak sahip oldukları çeşitli özelliklerini keşfetmeleri için onlara destekleyici bir ortam sağlar. Ayrıca sosyal medya platformları, gençlerin arkadaşlarıyla ve aileleriyle bağlantı kurmak, yeni insanlarla tanışmak, fikirlerini ifade etmek gibi çevrimdışı yaşamlarını yansıtan çeşitli çevrimiçi görevleri yerine getirmelerine olanak tanır (Ito ve ark., 2009; O’Keeffe, G. S. ve Clarke–Pearson, K, 2011).

Bir diğer pozitif nokta ise ergenlerin çeşitli yollarla ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, stresi azaltma yöntemleri gibi bu gelişim döneminde bilinçli olmanın önem arz ettiği endişeleri ele alan değerli sağlık bilgilerine de çevrimiçi olarak erişebilme imkânının sosyal medya kitle iletişim araçları ile hizmete sunulması ve bilgiye erişimin bu sayede kolaylaşmasıdır. Bu noktada ebeveynlerin, çocuklarının çevrimiçi etkinlikleri hakkında

bilgi sahibi olmalarının teşvik edilmesi gerekir (O’Keeffe ve Clarke–Pearson, 2011). Bu duruma ilaveten sosyal medya, öğrencilerin bu platformları ev ödevleri ve grup projeleri üzerinde iş birliği yapmak için kullanmasıyla, gelişmiş öğrenme fırsatları için bir platform görevi görmektedir (Boyd, 2008). Bu noktada eğitimcilerin sosyal medyayı, öğrencilerin geleneksel sınıf ortamının sınırlarının ötesinde bağlantı kurmasına ve fikir alışverişinde bulunmasına olanak tanıyan yenilikçi öğretim yöntemleri için bir araç olarak benimsemeleri uzmanlar tarafından önerilmekte ve eğitimciler bu yönde teşvik edilmektedir.

Özü itibarıyla sayısız olumlu değişime öncülük ederek dinamik bir araç olan sosyal medya, küresel iletişimi ve iş birliğini geliştirmede öne çıkar. Facebook, X ve Instagram ve LinkedIn gibi platformlar, bireylerin fikirlerini paylaşabilecekleri, benzer düşüncelere sahip topluluklarla bağlantı kurabilecekleri ve coğrafi mesafelere bakılmaksızın anlamlı sohbetler gerçekleştirebilecekleri sanal alanlar olarak hizmet vermektedir (Pala, 2021; Şeker, 2021). Üstelik sosyal medya işletmeler ve girişimciler için paha biçilmez bir kaynak haline gelmiştir. Instagram ve Pinterest gibi platformlar pazarlama ve marka tanıtımı için görsel merkezli yollar sağlarken, LinkedIn profesyonel bir ağ oluşturma merkezi olarak hizmet vermektedir. Sosyal medyanın gerçek zamanlı doğası, anlık güncellemelere olanak tanıyarak kullanıcılarına bağlantı kurma konusunda destekte bulunur. Bunların yanında özellikle X işletmeler için önemli bir pazarlama kanalı olarak ortaya çıkmıştır (Gökşin, 2017). Dijital Pazarlama Temelleri isimli çalışmasında Emre Gökşin’in (2017) de belirttiği üzere Foursquare, Pinterest ve Instagram gibi ek platformlar da sosyal ağların pazarlama stratejileri üzerindeki etkisini daha da artırmakta ve pazarlamacılara görsel odaklı içerik aracılığıyla hedef kitlelerle etkileşime geçmeleri noktasında çeşitli yollar sunmaktadır.

2.4.2. Olumsuz Yanları

Sosyal medyanın “iki tarafı keskin bir kılıç” olarak değerlendirildiği akıllardan silinmemelidir (Keles, McCrae ve Grealish, 2020). Sosyal medya olarak da bahsedebileceğimiz e-iletişim, kullanıcılar için önemli riskler ve potansiyel saldırılar teşkil etmekte olup, önleme için erken tespit yöntemlerini gerektirmektedir (Escalante ve ark., 2017). Keles ve diğerleri (2020), çalışmalarında sosyal medya kullanımı ile zihinsel sağlık arasındaki ilişkinin karmaşık doğasını ortaya koymakta ve sosyal medya kullanımı ile psikolojik sorunlar arasında anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Medyanın çocuk ve gençler üzerine olumsuz etkileri; şiddet eğilimi ve internet bağımlılığını inceleyen Tahiroğlu ve ark. (2010), araştırmalarında medyanın modern yaşam üzerindeki etkisinin ikili doğasının altını çizmektedir. Buna göre, medyanın çağdaş toplumu

şekillendirmede önemli bir rolü olmakla birlikte, özellikle çocuklar ve ergenler arasında aşırı ve uygunsuz kullanımı önemli davranışsal ve duygusal sorunlara da yol açabilmektedir. Ayrıca internet bağımlılığının toplumların önemli bir bölümünü etkileyen, giderek büyüyen bir ruh sağlığı sorunu olduğunun kabul edilmesi, dijital çağda gelişen zorlukları bir kez daha gözler önüne sermiştir. Çalışmada, internet kullanımının özellikle oyun ve çevrimiçi sohbet gibi riskli biçimleri belirlenerek, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, duygudurum bozuklukları ve anksiyete bozuklukları gibi diğer psikiyatrik bozukluklarla ilişkisine ayrıca dikkat çekilmiştir (Tahiroğlu ve ark., 2010).

İnternetin günlük hayatlarımıza giderek daha fazla dâhil olması, yaş grupları arasındaki kapsayıcı çekiciliği ve sunduğu çok yönlü faydalar, toplumun çeşitli kesimlerinden geniş katılıma yol açmıştır (Turanalp, 2016). İnternet her kesim tarafından ilgiyle kullanılsa da ergenler üzerindeki sahip olduğu etki dikkatli bir şekilde değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Muhammet F. Turanalp (2016) yazısında ergenlik dönemindeki bireylerin internet kaynaklı olası zararlardan korunması ve internet kullanımında faydanın en üst düzeye çıkarılmasının bu bireylerin teknolojiyle olan bağlantılarının din eğitimi kapsamında değerlendirilmesiyle sağlanabileceğini savunmaktadır. Ona göre gelişim aşamalarında rehberliğe açık olan bu bireylerin olumsuz etkilenme potansiyeli vardır, bu da onların internetle olan etkileşimlerini din eğitimi merceğinden ele almayı hayati hale getirmektedir (Turanalp, 2016). Tartışmayı din eğitimi bağlamında çerçeveleyen araştırma, ergenlik dönemindeki bireylerin internette sorumlu bir şekilde gezinmelerine yardımcı olacak ahlaki ve etik rehberliği dikkate alan bir yaklaşımı ima etmektedir. Yapılan analizler genel olarak internetin ergenler üzerindeki çok yönlü etkisini ele almak için düşünceli ve kapsamlı bir stratejinin önemini altını çizmektedir. Şükriye Şahin ve Çağrı Özçelik (2016) "Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme" başlıklı yazılarında sosyal kültür, değerler ve yeni kimliklerinin oluşumu da dâhil olmak üzere topluma uyum sağlamanın karmaşık sürecinde ergenlere rehberlik etmenin hayati görevinin altını çizmektedir. Bu bağlamda, ergenlerin özel dikkat gerektiren bireysel bir olgunlaşma sürecinden geçtiklerinin kabul edilmesi, bu gelişim aşamasının kendine özgü zorlukları ve karmaşıklıklarının anlaşılmasını yansıtmaktadır (Şahin ve Özçelik, 2016).

Sonuç olarak ise ergenlerin sosyalleşmesine yön verebilecek temel araçlar olan teknoloji ve internetin, doğru ve bilinçli kullanıldığı takdirde aile, okul, sosyal çevre ve kitle iletişim araçlarının bu bireylerin sosyalleşmesi açısından önemli etkileyici faktörler olduğu üzerine vurgu yapılmış ve aynı zamanda ergen bireyin dönem özellikleri de dikkate alınarak bu sürecin olumlu yönde etkilenebileceğine dair çeşitli görüşler bildirilmiştir.

Teknolojinin hayatın çeşitli alanlarında bireyler için vazgeçilmez bir ihtiyaç haline gelmesiyle birlikte ergenler de sıklıkla etkileşime girerek öne çıkan kullanıcılar olarak öne çıkmaktadır. Reid Chassiakos ve ark. (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dijital medya kullanımına dengeli bir yaklaşıma duyulan ihtiyacın altı çizilerek, internet ve dolayısıyla sosyal medyanın hem potansiyel faydalarını hem de genç nüfusun refahını korumak için ilgili riskleri ele alma zorunluluğu olduğu vurgulanmaktadır. İlaveten Elda Tartari (2015), çalışmasında sosyal medyanın çocuklar ve gençler tarafından yaygın kullanımını ele almış ve özellikle onların gelişimleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine odaklanmıştır. Araştırma, mahremiyet, gençlerin güvenliği, psikolojik refah ve eğitim başarısı dâhil olmak üzere çeşitli alanlardan bulguları sentezleyerek, sosyal medya ile ergen gelişimi arasındaki çok yönlü ilişkinin kapsamlı bir incelemesini sağlamaktadır. Bu tür medya tüketimiyle ilişkili riskler arasında ayrıca uyku problemleri, dikkat ve öğrenme üzerindeki olumsuz etkiler, obezite ve depresyon görülme olasılığının artması, yanlış veya uygunsuz içeriğe maruz kalma ve mahremiyetin tehlikeye atılması yer almaktadır (Reid Chassiakos ve ark., 2016).

İnternet ve sosyal medya kullanımının olumsuz yanlarıyla ilişkili olarak değinilebilecek bir başka husus da özellikle sosyal medyayı ağırlıklı olarak eğlence, zaman geçirmek ve zaman zaman bilgi edinmek için kullanan ergenlerin sıklıkla internet kullanımlarını kontrol etmekte zorlanmaları noktasıdır (Leung, 2014). Gerçek şu ki, zayıf öz kontrol ve dış etkilere karşı yüksek hassasiyet ile karakterize edilen ergenler, internetin avantajlı yönlerine olduğu kadar tuzaklarına da maruz kalabilmektedir (Turalalp, 2016). Ergenliğin kişisel ve sosyal kimlik oluşumu için çok önemli bir dönem olarak kabul edilmesi ve sosyal medyanın bu süreçte önemli bir rol oynaması, ergenlik çağına giriş yapmış bu bireylerin sınırlı öz düzenlemeleri ve sosyal medyaya karşı duyarlılıkları nedeniyle sosyal medyanın potansiyel olumsuz etkilerine karşı artan savunmasızlığın altı yapılan çalışmalarda oldukça çizilmekte ve vurgulanmaktadır (Keles ve ark., 2020).

Alev Üstündağ (2020) araştırması ile fotoğraf paylaşımı, oyun ve sosyal medya etkileşimleri gibi faaliyetlere odaklanarak, çocuklar arasında dijital medyanın, özellikle de cep telefonlarının artan kullanımının altını çizmektedir. Çocukların internet ve teknolojik cihazlarla etkileşime girme yaşının azalmasına bağlı olarak etkileşim oranları da hızla artması nedeniyle bu eğilim dikkat çekicidir (Güney, 2020). Bunun yanı sıra endişe verici başka bir husus olarak daha sık internet kullanıcısı olan ergenler, daha önce üniversite öğrencileri ve yetişkinlerle ilişkilendirilen internet bağımlılığı belirtilerini kendileri yaşayabilmektedir (Ceyhan, 2008). Bu değişim, ergenlerin sayıları artan şekilde yavaş yavaş internet bağımlılığı belirtileri gösterebileceğini veya patolojik ve sağlıksız internet kullanımına girişebileceğini, bunun da potansiyel olarak günlük yaşamlarını

olumsuz etkileyebileceğini öne sürmektedir (Ceyhan, 2008). Bu durumun nedenlerinden biri olarak öne sürülebilir ki internet ve sosyal medya katılımının günlük yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi nedeniyle çocuklar, özellikle de lise öğrencileri arasında dijital medya kullanımı artan bir yaygınlığa sahiptir (Alsehaima ve Alanazi, 2018). Bu doğrultuda hem kolaylaştırıcı hem de eğlendirici bir araç olarak hizmet veren sosyal medyanın çocukların yaşamları üzerindeki çok yönlü etkisini anlamak ve bunları en aza indirecek etkili stratejiler öğrenmek çok önemlidir (Alsehaima ve Alanazi, 2018; Güney, 2020; Üstündağ, 2020).

Ayrıca bahsetmek gerekirse, Zafer Güney'in (2020) beşinci sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışma aynı zamanda aşırı kullanımla ilişkili potansiyel risklerin de altını çizmekte ve beklenen olumlu davranış değişikliklerinin istenmeyen ve olumsuz etkilere sahip olabileceğini de öne sürmektedir. Bu bağlamda sosyal medya, çocukların hayal güçlerinin ve eleştirel bakış açılarının gelişmesine, özgür fikirlerin gelişmesine katkıda bulunabilirken, bu platformlara aşırı güvenmek çocukların gerçek yaşam deneyimlerinden kopmalarına ve hatta aşırı durumlarda kendilerine ve çevrelerine zarar vermelerine neden olabilmektedir (Güney, 2020). Alsehaima ve Alanazi'ye (2018) göre çocukların çevrimiçi etkileşimlerinde güvenliğini sağlamak için çabalar yalnızca faydaları benimsemeye değil, aynı zamanda dijital dünyanın doğasında var olan zorluklarla baş etmeye yönelik proaktif bir yaklaşımı teşvik etmeye de odaklanmalıdır. Ek olarak, farklı sosyal medya platformlarının çocukların genel refahı ve deneyimleri üzerindeki incelikli etkisine ilişkin daha fazla araştırma yapılması ihtiyacının altı çizilmektedir (Üstündağ, 2020).

Hoge ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada yazarlar, korku, kaygı ve depresyona odaklanarak dijital teknolojilerin çocukların duygusal refahı üzerindeki etkisine ilişkin acil endişelerin önemini vurgulamaktadır. Buna göre gerçekleştirilen ilk çalışmalar geleneksel medyanın etkilerini araştırarak uyku bozukluklarıyla olan bağlantıları ortaya koyarken, son araştırmalar yeni medyanın, özellikle de sosyal medyanın kaygı ve depresyondaki rolünü araştırmaktadır (Hoge ve ark., 2017). Ayrıca, Reid Chassiakos ve diğerlerinin (2016), yaptığı araştırma özel Aile Medya Kullanım Planlarına olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Reid Chassiakos ve diğerlerinin (2016) önerdiği gibi bu planlar, her çocuğun yaşına, sağlığına, mizacına ve gelişim aşamasına göre uyarlanarak, sağlıklı büyüme ve gelişme için gerekli unsurlardan faydalanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bunlar arasında ise özel olarak sağlıklı bir diyetin sürdürülmesi, iyi uyku hijyeni, yeterli fiziksel aktivite ve olumlu sosyal etkileşimler yer almaktadır. Bu bütünsel yaklaşım, medyanın etkisi ile çocukların yaşamlarının çeşitli

yönleri arasındaki karmaşık bağlantıyı kabul etmekte ve kişiye özel planların aileler için dengeli ve sağlıklı bir medya ortamına katkıda bulunacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca Sümeyye Derin ve Filiz Bilge (2016) araştırmalarında internet kullanım sıklığı ile internet bağımlılığı riski arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, kullanımın artmasının bu riski artırdığına dikkat çekmektedir. Buna göre internet kullanımında denge kurmak çok önemlidir çünkü hem tamamen internette uzak durmanın hem de aşırı kullanımın dezavantajları vardır. Örnek vermek gerekirse; interneti kullanmayanlar üzerinde bir toplumsal baskı hissedebilirken, aşırı kullanan bireylerin yalnızlık ve içe kapanma duygularına yol açabilmektedir. Dahası, sosyal paylaşım platformları toplumların mahremiyete olan bakışını etkilemekte ve günümüzde bu platformlarının aktif kullanıcıları kişisel yaşamlarının çeşitli yönlerini bu platformlarda ifşa etme eğilimi göstermektedir (Odabaş, İlhan ve Kılıçer, 2021).

Özetle, sosyal ağ sitelerinin anlamlı sosyal bağlantılar kurmak için kullanıldığında kullanıcılar için avantajlı olduğunu, ancak kullanılmadığında ise izolasyon ve sosyal karşılaştırma gibi tuzakların ortaya çıkmasıyla kullanıcılarına zararlı olabileceği uzmanlar tarafından ileri sürülmektedir (Clark, Algoe ve Green, 2018). Mevcut araştırmalarda belirlenen olumlu ve olumsuz yönler bu bakış açısıyla yakından uyumludur. Instagram, Snapchat, Tiktok gibi çocuklar ve gençler arasında en popüler sosyal ağ sitelerini incelemek, bu platformların sosyal etkileşimleri şekillendirmedeki önemini vurgulamaktadır. Faydalı bir amaca hizmet ettiğinde bu siteler olumlu ilişkileri teşvik edebilir, ancak uygun şekilde yönetilmezlerse bu genç bireylerin izolasyon duygularına ve sağlıksız sosyal karşılaştırmalarına katkıda bulunabilirler.

2.5. Çocuk ve Ergenler Tarafından Tercih Edilen Bazı Sosyal Medya Platformları

Dijital çağda popüler kültür, büyük ölçüde bilgiye erişmenin benzeri görülmemiş kolaylığı nedeniyle artan bir etkiye sahiptir (Daryus, Ahmad ve Dada, 2022). Bu bağlamda özellikle çocuklar ve ergenler arasında sosyal medya platformlarına yönelik tercihler dinamik olabilmekte ve değişen trendlerden etkilenebilmektedir. Bilgiye erişilebilirlik, bir toplumdaki popüler kültürün dinamiklerinin şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bir kavram olarak popülerlik, ayırt edici özellikleri bünyesinde barındırır: trendleri doğurur, kimlikleri şekillendirir ve uyarlanabilirlik sergiler. Bu popüler kültürün de etkisiyle toplumsal değişimlerin hızla meydana gelmesi gençlerin biraz daha bireyselleşmelerine ve ailelerinden bağımsız zaman geçirmeye başlamalarına yol açmıştır. Geleneksel aile temelli eğitim dinamiklerini ise kısa video sektörünün hızla gelişmesiyle birlikte her türlü kısa video uygulaması belirli zamanlarda ortaya çıkarak ve hızla yayılarak almaya başlamıştır (Hou, 2018; Şahin, 2005).

Her ne kadar bazı kaynaklar 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başladıklarını iddia etse de yaygın olarak 2000'li yılların içinde çevrimiçi sosyal medya platformları güçlü iletişim araçları olarak ortaya çıkmıştır. Bu platformların neler olduğunu açıklamaya daha fazla dalmadan önce, sosyal medya kavramının toplum içindeki geleneksel sosyal etkileşimlerden kaynaklandığını, çevrimiçi etkileşimin her zaman ve her yerden kolaylık ve erişilebilirlikle zenginleştirildiğini kabul etmek önemlidir (Fuciu, 2019). Son olarak sosyal medya platformlarının popülaritesinin değişebileceğini ve zamanla yeni platformların ortaya çıkabileceğini akılda tutmak önemli bir gereksinimdir. Ayrıca belirtmek de gerekir ki bireysel tercihler; coğrafi konum, kültürel normlar ve değişen toplumsal eğilimler gibi değişkenlere bağlı olarak farklı konum ve zamanlarda önemli ölçüde farklılıklar gösterebilmektedir.

2.5.1. TikTok

2016 yılında kullanıma sunulan, video içeriği paylaşmak ve oluşturmak için kullanılan bir sosyal video uygulaması olan TikTok'un popülaritesi her geçen gün artmaya devam etmektedir (Ceci, 2023). TikTok, hem Android hem de iOS platformlarında kullanılabilen, kullanıcıların dudak senkronizasyonu, komedi ve müzik içeren kısa videolar oluşturup paylaşmasına olanak tanıyan popüler bir video paylaşım uygulaması olarak öne çıkmaktadır (Jain ve Arakkal, 2022). Yaratıcılığa ilham ve neşe katma misyonuyla yola çıkan TikTok'un, resmi internet sayfalarında da belirttikleri üzere kısa biçimli mobil video için önde gelen bir destinasyon halini almış durumda olduğunu söylemek oldukça mümkündür. Başlangıçta Musical.ly olarak bilinen TikTok, ByteDance tarafından 1 milyar dolara satın alındıktan sonra önemli bir dönüşüm geçirmiş ve tek bir uygulamada birleşmiştir. Bir başka kısa süreli etkileşimli sosyal medya platformu olan Vine'in sahnelerden silinmesinden bu yana TikTok dünya çapında hızla popülerlik kazanarak sosyal medya alanında baskın bir güç haline gelmiştir (Jain ve Arakkal, 2022). Bu, TikTok'un başarısının yalnızca tesadüfi olmadığını, aynı zamanda onun önemli evrimsel yörüngesinin göstergesi olduğunu göstermektedir (Herrman, 2019).

Sosyal medyanın ortaya çıkışıyla birlikte çeşitli platformların sahneye hâkim olmasının yanı sıra TikTok, yaratıcılıklarını ve yeteneklerini sergilemek isteyen bireyler için yeni bir platform olarak dikkat çeker. Kullanıcılarına sunduğu özellikler bakımından çekiciliği, akıllı telefonların yaygın olarak bulunması ve sosyal medya dinamiklerinin temel olarak anlaşılması gibi faktörlerin tümü katlanarak bu uygulamanın büyümesine ve popülerliğine katkıda bulunmaktadır (Jain ve Arakkal, 2022). İnternet ve uygulama kullanımları üzerinden istatistik sağlayan bağımsız araştırma kurumlarına göre, 18-64 yaş arası 59,934 katılımcının katıldığı bir çalışmada 2022'de Amerika Birleşik

Devletleri'ndeki TikTok kullanıcılarının yaş grubuna göre dağılımları ölçülmüştür. Sonuçlara göre TikTok kullanıcılarının %67'lik bir oranını 18-19 yaş grubundaki bireyleri kapsamaktadır (Statista, 2023). Bir başka ifadeyle, 18 ila 19 yaşları arasındaki 10 katılımcıdan yaklaşık yedisi TikTok kullanmaktadır. Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa, 2022 yılı itibarıyla ABD'deki kullanıcıların yaklaşık yüzde 41'i bu popüler sosyal video uygulamasıyla etkileşim haline geçmektedir (Ceci, 2023).

2.5.2. Instagram

Herkes için güvenli ve destekleyici bir topluluk oluşturmaya kararlılığıyla aylık bir milyarı aşkın kullanıcıya hizmet veren Instagram, kullanıcılarına hesap açma, fotoğraflı ve videolu gönderiler paylaşma, gönderilere yorum yapma gibi etkileşime açık özellikler sunmaktadır. Kurulduğu günden bu yana kullanıcı sayısında devamlı bir artış yaşamakta ve buna bağlı olarak da kullanıcılarına sunduğu hizmetleri sürekli geliştirmektedir. Instagram'ın kullanıcılarına sunduğu son yeniliklerden biri olarak gençler için geliştirilmiş daha katı (strict) mesaj ayarları verilebilir. Bu güncelleme sayesinde Instagram, çocuk ve ergen kullanıcılarının yaşlarına uygun deneyimler sağlamayı ve aynı zamanda ebeveynlerin genç çocuklarının çevrimiçi deneyimlerini görüntüleme ve yönetmesinin kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda gençleri Instagram'da istenmeyen etkileşimlerden korumak amacıyla, 19 yaş ve üzeri yetişkinlere kısıtlamalar uygulayarak kendilerini takip etmeyen gençlere mesaj göndermeleri engellenmiştir. Ek olarak, bireylerin kendilerini takip etmeyen birine gönderebilecekleri doğrudan mesajların (DM) hem içeriğini hem de miktarını sınırlandırılmıştır (Instagram, 2024).

Popüler bir sosyal medya platformu olan Instagram, uygulama kullanıcı ana sayfasında son gönderileri ters kronolojik sıraya göre düzenleyerek görüntülemesi sayesinde kullanıcılarına her an en güncel gönderiyi beğenerek ve yorum yaparak etkileşime geçme imkânı sunmaktadır. Hikâyeler (Stories), Akış (Feed), Canlı Yayın (Live), Instagram TV ve mesajlaşma gibi özellikler sayesinde gençler, günlük deneyimlerini takipçileriyle paylaşmak, sevdikleriyle bağlantı kurmak, ünlüleri takip etmek ve ortak ilgi alanlarına dayalı destekleyici topluluklar oluşturmak için daha çok Instagram'ı tercih etmektedir. Onlar için Instagram, duyguları ve deneyimleri görüntüler aracılığıyla ifade etmede yaratıcı bir çıkış noktası görevi görürken, gönderi paylaşımı ve yorum yapma yoluyla arkadaşlarla etkileşimi teşvik etme görevi yürütür (ConnectSafely, 2021; Handayani, 2016).

Son olarak, Kuveyt'te yapılan bir araştırma hızla popülerlik kazanan Instagram'ın gençlerde cinsiyete göre kullanım biçimlerini ölçmüştür. Sonuçlar göstermektedir ki erkek bireyler kişisel fotoğraflarını kadın bireylere göre daha çok paylaşmakta,

hesaplarını herkese açık kullanma oranları daha fazla olmakta ve bu nedenle kişisel bilgilerini ifşa etme olasılıkları kadın bireylere göre daha yüksek olmaktadır. Buna karşılık kadın kullanıcılar hesaplarını erkeklerden daha çok özel tutmaktadır (Al-Kandari, Al-Hunaiyyan ve Alhajri, 2016). 2019 yılında yapılan ölçümlere göre şu anda, 13 ila 17 yaşları arasında yaklaşık 53 milyon Instagram kullanıcısı bulunmaktadır. Ayrıca, 13 yaşın üzerindeki genç yetişkinlerin yaklaşık %14'ü, Instagram pazarlama çabaları için potansiyel bir hedef kitleyi temsil etmektedir. Video ve fotoğraf paylaşım yetenekleriyle bilinen Instagram platformu, özellikle son bir iki yılda "influencers" olarak bilinen yeni bir reklamveren kategorisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Fuciu, 2019). Genç kitlenin de bu kategoride meydana gelenlerden oldukça etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.5.3. X (Twitter)

Şüphesiz X (Twitter), coğrafi sınırları aşarak dünya çapında günlük iletişimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Murthy, 2013). Dünya çapında 175 milyondan fazla kullanıcı hesabına sahip olan şimdiki adıyla X, eski adıyla Twitter platformu en yaygın kullanılan ve yakından takip edilen sosyal medya kanallarından biri olmayı sürdürmektedir. Ancak X'in, son araştırmaların gösterdiği gibi, öncelikli olarak kişisel bilgi alışverişine yönelik olmaması nedeniyle tipik sosyal ağlardan farklı bir fonksiyonu da vardır. Diğer platformlar gibi kullanıcıların birbiriyle aktif etkileşimine olanak sağlamasının yanı sıra X daha çok bağlantı linkleri, kısa durum güncellemeleri ve ilk elden haber raporları içeren, sürekli güncellenen bilgi akışlarının dinamik bir deposuna dönüşmüş durumdadır (Anger ve Kittl, 2011). İlave olarak, platformunun kişilerarası dinamikleri yeniden şekillendirmesiyle özellikle ergenlik dönemindeki bireyler bu platformun en aktif kullanıcı gruplarından biri olmuştur. Ergenlerin bu platformu kullanma amaçlarından biri hissettiklerini ve düşüncelerini diledikleri şekilde paylaşabilmeleridir. Ergenler X'i duygularını ifade etmek ve başkalarının paylaşımları hakkında yorum yapmak ve onlarla etkileşime geçmek için duygusal bir şekilde kullanmaktadırlar. Sosyal medya kullanımıyla ilişkili olarak empati, narsisizm ve özsaygı arasındaki ilişki, 272 erkek ve 231 kadın katılımcı olmak üzere 503 İspanyol ergenin katıldığı bir çalışma aracılığıyla araştırılmış; bulgular, empati ve sosyal medya kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Sonuçlara göre X kullananların empati puanları daha yüksek çıkmıştır. Bunun yanı sıra, bu platformlardaki belirli etkileşim kalıplarının narsisistik eğilimlerle bağlantılı olduğuna dair göstergeler de vardır. Bu iki sosyal ağın belirli kullanım biçimlerinin narsisizmle ilişkilendirildiği gözlemlenmiş ve ayrıca X kullanımının artması, ergenler arasında daha düşük öz saygı düzeyleriyle ilişkilendirilmiştir (Errasti, Amigo ve Villadangos, 2017).

Son olarak, Instagram, X, TikTok gibi sosyal medya platformlarının Türkiye’de yaşayan ergenlerin yalnızlık ve öfke ile ilişkisini ölçen güncel bir çalışmada dört liseden 13 ila 18 yaşları arasındaki 1176 ergenden oluşan bir örneklem dâhil edilmiş ve katılımcılar arasında Instagram’da daha fazla zaman harcayan ergenlerin yalnızlık puanları daha yüksek olmasına rağmen öfke puanlarının tutarlı kaldığı gözlemlenmiştir. Tersine olarak, X kullanıcılarının ortalama yalnızlık puanları daha düşük olmakla beraber öfke düzeylerinin daha yüksek çıkmıştır. İlginç bir detay olarak TikTok kullanımı yalnızlık puanlarıyla gözle görülür bir ilişki göstermemiştir (Sarman ve Tuncay, 2023).

3. Sonuç ve Değerlendirme

Sonuç olarak, özünde, çağdaş dünyanın sonucu yalnızca sosyal medya platformlarının ve dijitalleşmenin gelişmesi değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve kişisel manzaralarımızın derin ve çok yönlü bir dönüşümüdür. Sosyal medyanın hayatlarımızda kaçınılmazlığının bilincinde olarak hareket etmek, bunun etkileri ve potansiyel sonuçları hakkında incelikli bir anlayış geliştirmek oldukça önemlidir çünkü pek çok avantajına rağmen, sosyal medyanın aynı zamanda dikkate alınması gereken sayısız olumsuz yönü bulunmaktadır.

Sosyal medya platformları, içerik oluşturucular ve kullanıcılarla birlikte gelişen, üreticiler ve tüketiciler arasındaki çizgileri bulanıklaştıran dinamik platformlardır. Bu platformlardaki, özellikle genç demografik grupların sosyal ihtiyaçlarını karşılayan trendler bahsedildiği üzere devamlı değişime tabidir. Sosyal medya platformlarının üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken birtakım zararları beraberinde getirmesiyle ruh sağlığı profesyonelleri ve derneklerinin çağdaş duyarlılıklara uygun, sağlam altyapıya sahip görsel ve işitsel içerikler geliştirmeleri ve doğru ruh sağlığı bilgilerini yaymalarını gerektirir. Bu nedenle aileler ve ruh sağlığı profesyonelleri arasında sosyal medya okuryazarlığının artırılması günümüzde zorunlu bir hal almıştır. Bu tür çabalar, toplum ruh sağlığı alanındaki ilgili dernek ve kuruluşlardan destek alınarak dijital çağda çocuk ve ergenlere yönelik doğru ve faydalı bilgilerin yaygınlaştırılmasını sağlamalıdır (Erk ve Fırat, 2022).

Son olarak, dünyamızın dijitalleşmesi, sosyal medya platformlarının katlanarak büyümesine ve günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmesine yol açmıştır. Bu evrim, sosyal medyayı modern toplumun vazgeçilmez bir unsuru olarak işaretleyerek varlığımıza kusursuz bir şekilde entegre olmuştur. Bununla birlikte, teknoloji ilerledikçe özellikle genç neslin sanal bağlantılara katılımının artmasıyla birlikte, sosyal medyanın bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim üzerindeki derin etkilerine ilişkin kritik sorular ortaya

çıkılmaktadır. Ancak bu dinamik manzaranın ortasında İnternet'in, geniş iletişim fırsatları sunarak toplumumuzu, ekonomimizi ve teknolojik altyapımızı şekillendirmeye devam ettiği görülmektedir. Teknolojinin geleceği belirsizliğini korurken, İnternet'in yadsınamaz önemi hayatımızdaki dönüştürücü rolünün altını çizmektedir.

Değerlendirme ve tartışma kısmına gelecek olursak, araştırma bulgularının incelikli sonuçlarını keşfetmek çok önemlidir. Yapılan literatür taraması, gençler arasında internet ve sosyal medya kullanımının ikili yapısını vurgulayarak hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarını ortaya koymaktadır. Bir yandan bu platformlar bağlantı, bilgi paylaşımı ve kendini ifade etme konusunda benzersiz fırsatlar sunmakta ve bu da çocuklar ve ergenler için eğitim başarısı ve sosyal etkileşimleri gibi noktalarda olumlu yönde etkileyebilmektedir. Ancak çevrimiçi platformların yaygın doğası, genç kullanıcıları siber zorbalık, uygunsuz içeriğe maruz kalma ve potansiyel bağımlılık gibi çeşitli risklere maruz bırakmaktadır. Bu durum, ebeveyn rehberliğinin, dijital okuryazarlık girişimlerinin ve düzenleyici önlemlerin bu riskleri azaltma ve sorumlu çevrimiçi davranışı teşvik etme rolünü sorgulamanın gerekliliğini ortaya çıkaracaktır. Gençlerin internet ve sosyal medya kullanımını etkileyen sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerin ve bu faktörlerin gelişim aşamalarıyla nasıl kesiştiğinin de dikkate alınması da ayrıca gerekmektedir. Dahası, dijital çağda çocukların ve ergenlerin refahını korumaya yönelik müdahalelerin ve kılavuzların geliştirilmesinde politika yapıcılar, eğitimciler ve ruh sağlığı profesyonelleri için araştırma bulgularının ele alınması araştırmanın kapsamının genişlemesi hususunda yardımcı olacaktır. Bu kapsamlı analize katılarak, gençler arasında internet ve sosyal medya kullanımını çevreleyen karmaşıklıkları daha derinlemesine anlamak ve ilgili zorlukların üstesinden gelmek için etkili stratejiler geliştirebilmek mümkün görünmektedir.

Kaynaklar

- Akal, Z. (2003). *Performans kavramı ve performans yönetimi*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi.
- Aksu, R., Eser, M. T. ve Güzeller, C. O. (2017). *Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik modeli uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aktaş, K. ve Akdemir, B. (2019). İşe adanmışlık ve örgütsel özdeşleşme ilişkisinin performans algısı üzerine bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77, 307-348. <https://doi.org/10.26650/jspc.2019.77.0020>
- Altunışık, R., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Astord, B. E., ve Humphrey, R. H. (1993). Emotional labor in service roles: The influence of identity. *Academy of Management Review*, 18(1), 88-115. <https://doi.org/10.2307/258824>

- Aykanat, Z. ve Koç, Y. (2020). Duygusal emeğin işgören performansına etkisi: Erzurum ili çağrı merkezi çalışanları üzerine bir araştırma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 46, 354–371. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.696132>
- Bingöl, D. (2013). *İnsan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çekmecelioğlu, H. G. (2006). *Örgüt iklimi duygusal bağlılık ve yaratıcılık arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi üzerine: Bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyalbilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demo, G. ve Paschoal, T. (2013). Well being at work scale: Exploratory and confirmatory validation in the USA. *Paidéia*, 26(63), 35–43. <https://doi.org/10.1590/1982-43272663201605>
- Dieffdorff, J. M., Croyle, M. H. ve Grosserand, R. H. (2005). The dimensionality and antecedents of emotional labor strategies. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 339–357. <http://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.02.001>
- Doğan, H. (2020). İş performansı ve performans değerlendirme sistemi üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 44–55.
- Erhan, T. (2021). İş yeri mutluluğu; bir kavram incelemesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 5686–5712. <https://doi.org/10.26466/opus.883377>
- Erkut, H., Ceylan, C. ve Bayram, C. A. (2001). *Değişimi başarıya dönüştürme*. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası.
- Goodman, A. S. ve Svyantek, J. D. (1999). Person–organization fit and contextual performance do shared values matter. *Journal of Vocational Behavior*, 55(2), 254–275. <http://doi.org/254-275>
- Güner, F., Ocak, H. ve Can, A. (2014). Banka çalışanlarının mesleki stres ve tükenmişlik düzeylerinin iş doyum ve yaşam doyum düzeyleri ile ilişkisi. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 59–76.
- Hochschild, A. R. (1983). *Them managed heart, commerciazalition of human feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Kahya, E. (2009). The effects of job performance on effectiveness. *International Journal of Industrial Ergonomics*, 39(1), 96–104. <https://doi.org/10.1016/j.ergon.2008.06.006>
- Kaya, U. ve Özkan, Ç. K. (2012). Duygusal emek ve tükenmişlik ilişkisi: Turist rehberleri üzerine bir araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 109–130.
- Kızıloğlu, E. (2021). İş yerinde mutluluk kavramına ilişkin makalelerin bibliyometrik analiz ile incelenmesi. *Kapadokya Akademik Bakış*, 5(2), 43–61.
- Kocel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kolbaşı, E. (2019). *Duygusal emek ve iş tatmini arasındaki ilişki: Denizli'deki özel okul öğretmenleri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Denizli.
- Landy, F. ve Conte, J. (2010). *Work in the 2st century. Sn introduction to industrial and organizational psychology*. USA: Wley–Blockwell.

- Monil, M. ve Tahir, M. (2011). Determinants of job performance in frontline hotel employees in malasia using structral equation model: A proposed final conceptual framework. *International Journal of Business and Behavioral Science*.
- Oral, L. ve Köse, S. (2011). Hekimlerin duygusal emek kullanımını ile iş doyumunu ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 463–492.
- Özdamar, K. (2013). *Paket programalar ile İstatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Özyılmaz, A. ve Süner, Z. (2015). İşe adanmışlığın iş yeri tutumlarına etkisi: Hataydaki 9 işletmede yapılan ampirik araştırmanın sonuçları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(3), 143–164.
- Şahin, E. T. (2018). *Presenteizm (işte varolamama) ile iş performansı (görevsel performans ve bağlamsal performans) arasındaki ilişkilerin belirlenmesi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Kastamonu.
- Seçer, H. S. (2005). Çalışma yaşamında duygular ve duygusal emek: Sosyoloji, psikoloji ve örgüt teorisi açısından bir değerlendirme. *Sosyal Siyaset ve Konferansları Dergisi*, 50, 813–834.
- Tokmak, İ. (2014). Duygusal emek ile işe yabancılaşma ilişkisinde psikolojik sermayenin düzenleyici etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 134–156.
- Tunç, P. (2012). *Yoğun bakım hemşirelerinin hastalarla ilişkilerinde duygusal olarak empati*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Turan, N. (2018). Çalışma mutluluğu: Kavram ve kapsam. *Uludağ Journal of Economy and Society*, 37(1), 169–212.
- Türkay, O. (2015). Çalışma yaşamı kalitesinin iş memnuniyeti ve bağlılık üzerine etkileri: Seyahat acentaları üzerine bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(1), 239–256. <https://doi.org/10.18657/yecbu.15884>
- Yıldız, S. M. (2015). *Lider-üye etkileşimi, işyerinde mobbing ve mesleki tükenmişlik ilişkisi*. Ankara: Detay Yayınevi.